

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumina și desăvârși

Volumul 8

Din scrierile părinților Calist și Ignatie Xanthopol,
Calist Patriarhul, Calist Angelicude,
Calist Catafygiotul, Sf. Simeon Noul Teolog,
Teofan, Nicodim Aghioritul

Cu un capitol despre
Istoria isihasmului în Ortodoxia românească

EDIȚIE JUBILIARĂ

Traducere din grecește, introducere și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

ȚIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI • 2017

CUPRINS

Cuvânt înainte, de P.F. Părinte Patriarh Daniel	5
--	---

CALIST ȘI IGNATIE XANTHOPOL

Introducere	11
Metoda și regula foarte amănunțită, care are mărturiile sfinților și poate fi întrebuințată, cu ajutorul lui Dumnezeu, de către cei ce-și aleg să viețuiască în liniște și singurătate, sau despre purtarea, petrecerea și viețuirea lor și despre toate bunătățile ce le pricinuieste liniștirea celor ce se străduiesc cu ea cu dreaptă judecată	27

CALIST PATRIARHUL

Capete despre rugăciune	267
Capete care au lipsit	274

CALIST ANGELICUDE

Introducere	433
Meșteșugul liniștirii	436
Culegere din Sfinții Părinți: Despre rugăciune și luare-aminte	448

CALIST CATAFYGIOTUL

Introducere	457
Cele ce s-au păstrat din capetele preainalte și de dreaptă judecată (silogistice) despre unirea dumnezeiască și viața contemplativă	462

SIMEON NOUL TEOLOG

Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni.....	611
--	-----

TEOFAN

Din viața Cuviosului Părintelui nostru Maxim Cavescolivitul	627
--	-----

NICODIM AGHIORITUL

Din viața Sfântului Grigorie, Arhiepiscopul Salonicului, făcătorul de minuni	635
---	-----

DIN ISTORIA ISIHASMULUI ÎN ORTODOXIA ROMÂNĂ

Isihăștii sau sihaștrii și Rugăciunea lui Iisus în tradiția Ortodoxiei românești	645
Vasile de la Poiana Mărului: Cuvânt înainte sau Călăuză	682
Din sfaturile starețului Gheorghe de la Cernica....	700
Tipicul sfintei rugăciuni cea cu mintea, precum de la Părintele Iosif s-a primit	703
Rânduiala cea bună a vieții de sine	706
Alăută duhovnicească și trâmbiță cerească	714
Cuvinte adunate din sfintele scrieri	719

CALIST ȘI IGNATIE XANTHOPOL

Metoda sau cele o sută de capete

A CELOR DINTRE MONAHI
CALIST ȘI IGNATIE XANTHOPOL

Metodă și regulă foarte amănunțită, care are mărturiile sfinților și poate fi întrebuințată, cu ajutorul lui Dumnezeu, de către cei ce-și aleg să viețuiască în liniște și singurătate, sau despre purtarea, petrecerea și viețuirea lor și despre toate bunătățile ce le pricinuiește liniștirea celor ce se străduiesc cu ea cu dreaptă judecată

1. *Cuvântul de față se împarte în o sută de capete, iar introducerea e socotită ca primul cap și se ocupă cu darul și harul mai presus de fire, sălășluit prin Duhul Sfânt în cei credincioși¹.*

Ar fi trebuit ca noi, cei ce, potrivit cuvintelor dumnezeiești, suntem învățați de Dumnezeu (1 Tesaloniceni 4, 9) și purtăm înscrisă în inimă, în chip negrăit, legea cea nouă (2 Corinteni 3, 2-3), mai luminoasă ca un sfeșnic, și suntem cârmuiți de Duhul cel bun și atotdrept, ca niște fii și moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos (Romani 8, 17), să viețuim asemenea îngerilor și să nu avem nevoie să fim învățați de cineva ca să cunoaștem pe Domnul. Dar depărtarea noastră de la bine și abaterea spre rău, de la cea dintâi răsărire a părului și, împreună cu aceasta,

1. De fapt, cap. 1 nu se ocupă cu harul. Dar toată secțiunea întâi (cap. 1-14) se ocupă cu harul și cu modul în care poate fi menținut. În manuscrisele Bibliotecii Academiei scrierea acesteia se numește *Meșteșug și îndreptar*.

pizma cumplitului Veliar și tirania lui neîmpăcată împotriva noastră a sădit în noi pornirea să ne depărtăm în chipul cel mai rău de poruncile mântuitoare și îndumnezeitoare și să ne lăsăm duși spre prăpăstiile pierzătoare de suflet; iar ceea ce e și mai jalnic (este faptul că) ne-a stârnit să cugetăm și să lucrăm chiar împotriva noastră; drept urmare, potrivit cuvântului dumnezeiesc, „nu este nimeni care înțelege, nu este nimeni care să caute pe Dumnezeu” (*Psalm 13, 1*). Căci, îndată ce ne-am abătut de la calea cea dreaptă, ne-am făcut netrebniți (*Psalm 13, 3*) și, de aceea, în întregime trupuri (*Facerea 6, 3*). Iar lipsindu-ne de harul luminător și dumnezeiesc, avem nevoie să ne îndemnăm și să ne ajutăm unii pe alții spre cele bune².

2. Cuvântul de față s-a scris datorită întrebării unui frate oarecare, potrivit țintei urmărite de el, dar și pentru împlinirea unei porunci a Părinților.

Fiindcă, în dorința ta de a cerceta, după cuvântul Domnului (*Ioan 5, 39*), dumnezeieștile și de viață dătătoare Scripturi și de a fi introdus în ele fără primejdie, ai cerut adeseori și de la noi, nevrednicii, un cuvânt și o regulă scrisă, pentru folosul tău și poate și al altora, cum zici, am judecat acum că trebuie să împlinim, cu ajutorul lui Dumnezeu, această dorință vrednică de laudă a ta, după ce, mai înainte, n-am voit să o facem. O împlinim acum, preaiubitul nostru

2. Această întrajutorare spre cele bune nu stă în contradicție cu afirmația de mai înainte, că toți ne-am făcut răi. Căci binele pe care îl săvârșim prin această întrajutorare este mărginit. În afară de aceasta, omul, ajutând pe altul, depășește în oarecare măsură neputința de a fi bun, pe care o trăiește când se închide în singurătatea sa.

fiu duhovnicesc, părăsind lenea care ne însoțește, de dragul iubirii și al folosului tău, uimiți la culme de sânguința ta pentru cele bune și de stăruitoarea ta osteneală. Dar, înainte de acestea, o facem temându-ne de pedeapsa cu care a amenințat Dumnezeu, în chip înfricoșător, pe cel ce a ascuns talantul (*Matei 25, 25*).

Pe lângă cele spuse, o facem ca să împlinim porunca pe care ne-au lăsat-o Părinții și învățătorii noștri duhovnicești, încredințând cele învățate de la ei altor bărbați iubitori de Dumnezeu. Deci Dumnezeu, Părintele iubirii și Dătătorul îmbelșugat al tuturor bunătăților, să ne dea nouă, celor zăbavnici și slabi la glas, cuvânt potrivit întru deschiderea gurii noastre (*Efesenii 6, 19*), El, Care a insuflat adeseori și animalelor necuvântătoare cuvânt (*Numerii 22, 28*), spre folosul auzitorilor. Iar ție și tuturor celor ce vor citi acestea, potrivit spusei tale, să vă dea urechi să le auziți cu înțelepciune și pricepere și să viețuiți în chip drept, precum este plăcut Lui. „Căci fără de El nu putem face nimic” din cele folositoare și mântuitoare, precum s-a scris (*Ioan 15, 5*); și „de nu va zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni ziditorii” (*Psalm 126, 1*). Despre acestea, atât.

3. Cunoașterea scopului premerge oricărui lucru. Iar scopul acestei lucrări este să arate care este temelia.

Dacă cunoașterea scopului premerge oricărui lucru, iar scopul nostru este să spunem cele ce ajută la creșterea duhovnicească, iar al tău, să viețuiești cu adevărat potrivit celor spuse, trebuie ca înainte de orice să cercetăm spre ce plinătate a gândirii celei după Hristos privind, să punem apoi un început folositor ca

temelie, ca apoi, cu timpul, împărtășindu-ne de ajutorul cel de Sus cu îmbelșugare, să tindem și spre un acoperiș potrivit zidirii clădite de Duhul.

4. *Începutul oricărei lucrări după Dumnezeu este să viețuim potrivit cu poruncile Mântuitorului. Iar sfârșitul ei este să ne întoarcem la harul desăvârșit al Preasfântului și de viață începătorului Duh, dat nouă prin dumnezeiescul Botez.*

Deci, începutul oricărei lucrări după Dumnezeu este, pe scurt, să ne grăbim în tot chipul, cu toată puterea, să viețuim după legea tuturor poruncilor îndumnezeitoare ale Mântuitorului. Iar sfârșitul este să ne întoarcem, prin păzirea lor, la zestrea dată nouă de Sus și de la început din sfințita cristelniță, adică la desăvârșita alcătuire și naștere duhovnicească a noastră din nou, prin har; sau, dacă îți place să numești acest dar altfel, la lepădarea vechiului Adam cu faptele și poftetele lui și la îmbrăcarea Celui nou și duhovnicesc (*Coloseni* 3, 9-10), Care este Domnul Iisus Hristos³. Căci zice dumnezeiescul Pavel:

3. „Reîntoarcerea” la starea noastră dinainte de păcat nu e, totuși, o întoarcere la o stare fixă; numai cu condiția aceasta se poate accepta ceea ce spune A. M. Ammann că nu există o creștere obiectivă, teologică a harului (*Die Gotteschau...*, p. 25). Starea aceea este totuși starea omului nou, care e tocmai prin aceasta o stare vie, dinamică. E starea în care e întipărit Hristos, starea în care omul a luat chipul lui Hristos și de aceea este starea lui Hristos ca om nou, care-l reface pe om în chipul lui adevărat. Dar Hristos care s-a întipărit în cel botezat se desfășoară în el, ducându-l spre măsura plinătății Lui, la „măsura bărbatului desăvârșit”. Deci, pe de o parte harul Botezului, ca sălășluire a lui Hristos, nu-l duce pe om dincolo de Hristos, și în sensul acesta nu-l trece la alt har, dar pe de altă parte există o creștere a omului

„Copiii mei, pe care iarăși vă nasc în dureri, până când va lua Hristos chip în voi” (*Galateni* 4, 19); și: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat” (*Galateni* 3, 27).

5. *Ce este harul și cum îl putem dobândi. Și care sunt cele ce-l tulbură și care cele ce-l curățesc.*

Dar ce este harul și cum îl putem dobândi și care sunt cele ce-l tulbură și care cele ce-l curățesc îți va arăta cel ce a strălucit cu sufletul și cu limba mai mult decât tot aurul. El zice: „Ce înseamnă: «răstrângând ca o oglindă slava Domnului, ne prefacem în același chip»” (*2 Corinteni* 3, 18)? Aceasta se arăta mai limpede când lucrau darurile minunilor. Dar nici acum nu e greu celui ce are ochi credincioși să vadă aceasta. Căci, îndată ce ne botezăm, sufletul se face mai luminos ca soarele, curățit fiind prin Duhul. Și nu numai că privim spre slava lui Dumnezeu, ci și primim o strălucire de la ea. Căci precum argintul aflat sub razele soarelui trimite și el raze, nu numai din firea sa, ci și din lumina soarelui, așa și sufletul curățit și ajuns mai strălucitor decât tot argintul primește o rază din slava Duhului, pe lângă slava aflătoare în

în Hristos, dând puțința lui Hristos să se actualizeze tot mai mult în el. Și fără îndoială că această actualizare a harului în om nu are numai caracter subiectiv (A. M. Ammann, *Die Gotteschau...*), ci, în omul ce-și sporește deschiderea spre Hristos prin virtuți, harul se desfășoară în mod obiectiv, adică se comunică lăuntric tot mai mult, deși, pe de altă parte, este întreg în el ca realitate în mare parte virtuală pentru om de la Botez. Avem aici aceeași situație ca în cazul Revelației care nu mai trece dincolo de Hristos, dar din care Duhul Sfânt comunică continuu puteri și lumini noi, adică „conduce la tot adevărul”, însă numai din Hristos („din al Meu va lua”) și nu din afară de Hristos.

el; și anume, una așa cum se cuvine de la Domnul în Duhul" (2 Corinteni 3, 18)⁴. Și, după puțin: „Dacă voiești, îți voi arăta aceasta și mai limpede de la Apostoli. Gândește-te la Pavel, ale cărui veșminte săvârșeau minuni (Fapte 19, 12), la Petru, a cărui umbră avea atâta putere (Fapte 5, 15). Dacă aceștia n-ar fi purtat chipul Împăratului și dacă razele lor de lumină n-ar fi fost cu neputință de privit, veșmintele și umbrele lor n-ar fi lucrat minuni⁵. Căci chiar și numai veșmintele împăratului înfricoșează pe tâlhari.

Dar voiești să vezi slava aceasta strălucind și prin trup? «Privind, se zice, la fața lui Ștefan, au văzut-o ca o față de înger» (Fapte 6, 15). Dar aceasta nu era nimic pe lângă slava ce strălucea înăuntru. Căci ceea ce Moise avea pe față (Ieșirea 34, 30), aceea purtau aceștia în suflet. Ba chiar cu mult mai mult. Căci ce avea Moise era ceva simțit, pe când aceasta era ceva netrupesc. Și precum culorile luminoase ca focul, țâșnind din trupurile strălucitoare spre cele apropiate,

4. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a VII-a la Epistola a II-a către Corinteni*, în: PG 61, 449. Fără îndoială că nu se poate separa între strălucirea sufletului curățit și cea care vine de la Duhul Sfânt, dacă numai stând sub lumina Duhului sufletul devine și el strălucitor. Iar strălucirea ce-i vine sufletului de la Duhul, care-l face și pe el să strălucească, nu-i o grație creată, contrar cu ceea ce afirmă A. M. Ammann, că autorii scrierii „fac o deosebire între darul creat al grației și Dătătorul grației” (p. 23). Cum ar străluci creatul în chip dumnezeiesc, primind o lumină creată? Cum s-ar mai cunoaște această lumină ce i se comunică, ca una ce îi este proprie Duhului Domnului? Cum ar mai oglindi sufletul în acest caz slava lui Hristos, care nu e creată?

5. Chipul lui Hristos nu era purtat de Apostoli și nu e purtat nici de cei ce se alipesc de El numai printr-o imitare de la distanță a Lui, ci prin prezența Lui lucrătoare în ei. E vădit că aceasta nu e o grație creată.

transmit și acelor lumina lor, așa se întâmplă și cu cei credincioși. De aceea, socotesc că cei ce pățesc aceasta se desprind de pământ și gândesc la cele din ceruri. Căci e bine să suspinăm aici cu amar, ca nu cumva, bucurându-ne de o atât de mare cinste, să nu mai cunoaștem cele zise, pentru că am părăsit așa de repede acele lucruri și ne-am împătimit de cele ale simțurilor. Pentru că această slavă negrăită și înfricoșătoare rămâne în noi o zi sau două, apoi o stingem aducând iarna lucrurilor vieții și împiedicând razele ei prin desimea norilor”⁶.

Și iarăși zice în altă parte: „Trupurile celor ce au plăcut lui Dumnezeu se vor îmbrăca în atâta slavă, câtă nu pot vedea ochii aceștia. Oarecare semne și urme neclare ale lor a binevoit Dumnezeu să dea în Vechiul și Noul Testament. Căci acolo fața lui Moise strălucea de atâta slavă că nu putea fi privită de ochii israelitenilor (Ieșirea 34, 30), iar în Noul Testament, fața lui Hristos strălucea cu mult mai mult decât aceea (Matei 17, 2)”.

Ai auzit cuvintele Duhului? Ai înțeles puterea tainei? Ai cunoscut care sunt durerile nașterii desăvârșite din sfințita cristelniță ce se săvârșește în noi⁷ și cât de mari sunt roadele și plinătatea și răsplătirea? Ai

6. Sf. Ioan Gură de Aur, *Către văduva tânără*, în: PG 48, 603. E bine să pătimim aici cele aspre, ca nu cumva, bucurându-ne de cele cerești, să nu mai fim cu grijă și să cădem în cele pământești.

7. Nașterea noastră din nou se săvârșește în același timp în lăuntrul nostru, căci noi nu suntem omorâți în așa fel încât să nu se producă în același timp în noi și să nu simțim și noi durerile acestei nașteri ce se produce în noi. Căci moartea omului vechi și nașterea celui nou în noi se săvârșește și prin participarea voinței noastre. De aceea, la Botez ni se cere și nouă să ne lepădăm de Satana și să ne împreunăm cu Hristos.